

5. Сахарук Т.В. Загальні засади призначення покарання за кримінальним правом України та зарубіжних країн: порівняльний аналіз : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / Т.В. Сахарук ; Нац. юрид. академія України ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2006. – 227 с.
6. Кримінальний кодекс України: зі змінами та доповненнями станом на 20 березня 2016 р. / уклад. В.І. Тютюгін. – Х. : Право, 2016. – 308 с.
7. Благов Е.В. Применение специальных начал назначения наказания : [монография] / Е.В. Благов. – М. : Юрлитинформ, 2007. – 288 с.
8. Хамитов Р.Н. Специальные правила назначения наказания за единичное преступление по российскому уголовному праву : дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право» / Р.Н. Хамитов. – К., 2000. – 223 с.
9. Благов Е.В. Теория применения уголовного права : автореф. дисс. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право» / Е.В. Благов ; СПбГУ. – СПб., 2005. – 32 с.

КИСЕЛЬОВ О. О.,

кандидат юридичних наук, доцент,
проректор із навчальної роботи
(Дніпропетровський гуманітарний
університет)

КИСЕЛЬОВ І. О.,

кандидат юридичних наук, викладач
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 343.3

**ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОТИДІЇ ХАБАРНИЦТВУ
ЯК ОСНОВНИЙ ІНДИКАТОР ЯКОСТІ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ**

У статті проаналізовано окремі проблеми ефективності діяльності держави щодо протидії корупції в Україні. Вказано на наявність окремих проблем у сфері притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності за корупційні злочини, зокрема за одержання неправомірної вигоди (хабара) протягом останніх 8 років. Окреслено основну проблематику хабарництва в розрізі відомостей про осіб засуджених за статтею 368 Кримінального кодексу України. Відмічено основні тенденції в указаній сфері.

Ключові слова: хабарництво, неправомірна вигода, корупція, призначення покарання.

В статье анализируются отдельные проблемы эффективности деятельности государства по противодействию коррупции в Украине. Указывается на наличие отдельных проблем в сфере привлечения виновных лиц к уголовной ответственности за коррупционные преступления, в частности за получение неправомерной выгоды (взятки) в течение последних 8 лет. Определяется основная проблематика взяточничества в разрезе сведений о личностях осужденных по статье 368 Уголовного кодекса Украины. Отмечаются основные тенденции в указанной сфере.

Ключевые слова: взяточничество, неправомерная выгода, коррупция, назначения наказания.

This article analyzes some problems of efficiency of state on combating corruption in Ukraine. Indicate the existence of some problems in bringing the perpetrators to criminal liability for corruption offenses, in particular, to obtain illegal benefits (bribes) for the past 8 years. Outlines the main issues of bribery in terms of information on persons convicted of Criminal Code of Ukraine st. 368. Are marked major developments in this area.

Key words: *bribery, undue advantage, corruption, sentencing.*

Вступ. Протидія та запобігання корупції сьогодні є пріоритетним напрямком у роботі правоохоронних органів та діяльності суспільств у всьому світі. Не буде перебільшенням відзначити, що саме корупція наразі є основним ворогом для сталого й потужного розвитку та зростання загального рівня благополуччя населення у всіх розвинених, демократичних, вільних країнах, країнах із сильною економікою, у яких забезпечуються права людини і які у змозі подбати про своїх громадян. Проблематика протидії корупції для України є ключовою на сучасному етапі. Неможливо уявити собі Україну, яка би була розвинутою, сильною державою і в якій би залишалась корупція.

Безсумнівно, саме критичний стан корупції у суспільстві, критичний стан злочинності в цій сфері, зокрема численні випадки протиправної діяльності посадових осіб державних органів, у значній мірі стали підґрунтям для виникнення ідеї самої Революції гідності, яка нещодавно відбулась у нашій державі. Більшості людей вже просто відверто набридло спостерігати за тим, що коїться, і зрештою суспільство «вибухнуло». Результат відомий усім, на жаль, включаючи трагічні події та загибель багатьох людей.

Пригадані вище трагічні події та наслідки Революції гідності яскраво свідчать про те, що боротьба з корупцією є одним із найголовніших пріоритетів для України, навіть без постійного «нагадування» про це з боку Європейського Союзу (далі – ЄС). Корупція для України – це системна проблема, проблема всього українського суспільства, і від її вирішення, подолання залежить майбутнє держави, добробут громадян та їх мотивація працювати на благо Батьківщини, розвивати країну та прямувати до ЄС, причому не в контексті формального «включення» до товариства, а саме з погляду досягнення того рівня цінностей у суспільстві, на якому функціонують та живуть розвинені демократичні держави світу.

Проблеми корупційної злочинності у своїх працях вивчали такі науковці, як Л. Гаухман, А. Долгова, О. Дудоров, О. Кальман, М. Камлик, В. Лунєєв, В. Малков, О. Литвак, В. Лукомський, М. Мельник, А. Мудров, С. Невмержицький та ін. Окремо необхідно відзначити вітчизняні дисертаційні дослідження, проведені у цій сфері в Україні такими вченими, як М. Мельник, Г. Шведова, О. Шемякін та деякі ін. Також нині існує значна кількість монографічної вітчизняної літератури в цій сфері.

Разом із цим на сучасному етапі як ніколи раніше необхідно з'ясувати, до чого ж призводять зрештою неабиякі зусилля держави, правоохоронних та судових органів у сфері протидії корупції в нашій державі. Протягом останніх років неодноразово офіційними особами публічно вказується на необхідність нарешті подолати корупцію в Україні, вказується на підтримку зарубіжних партнерів, матеріальну та методичну допомогу найбільш розвинених країн світу нашій державі. Проведені ж останніми роками дослідження переважно не містять конкретного аналізу ефективності діяльності держави, проведеного через призму ефективності покарання за окремі корупційні злочини, зокрема хабарництво (одержання неправомірної вигоди).

Постановка завдання. Метою статті є висвітлення сучасного стану ефективності протидії державою найбільш небезпечним корупційним проявам – одержанням неправомірної вигоди та виявленню основних тенденцій у зазначеній сфері.

Результати дослідження. У контексті гострої проблематики подолання корупції в Україні досить цікавою є інформація стосовно того, яким чином реалізується кримінально-правова політика України у цій сфері. Як відомо, термін «корупція» (від лат. *corruptere*)

використовується для позначення протиправної діяльності, яка полягає у використанні службовими особами їхніх прав і посадових можливостей для особистого збагачення. Таке визначення поняття корупції, як правило, не оспорується, проте існують й інші.

Так, А. Закалюк визначає корупцію як суспільний соціально зумовлений феномен у сфері публічної влади або публічних повноважень, який полягає у їх спрямуванні та реалізації не в інтересах суспільства та його легітимних інституцій, а в інтересах окремих осіб (груп), як правило, корисливих, чим завдає значної шкоди суспільній організації, насамперед державі, її фактичній незалежності [1, с. 184].

Інший дослідник, М. Мельник, зазначає, що корупція – це соціальне явище, яке охоплює всю сукупність корупційних діянь, пов'язаних із неправомірним використанням особами, уповноваженими на виконання функцій держави, наданої їм влади, службових повноважень, відповідних можливостей з метою задоволення особистих інтересів чи інтересів третіх осіб, а також інших корупційних правопорушень, зокрема тих, які створюють умови для вчинення корупційних діянь, є приховуванням їх або потуранням їм [6, с. 86].

На думку А. Долгової, корупція – це соціальне явище, яке характеризується підкупом – продажністю державних та інших службовців і на цій основі корисним використанням ними в особистих чи вузькогрупових, корпоративних інтересах офіційних службових повноважень, пов'язаних із ними авторитету та можливостей [4, с. 501].

У термінологічному словнику понятійного апарату сучасної кримінології за редакцією В. Голіни (укладачі О. Кальман та І. Христич) корупція визначається як соціально-правова категорія, що відображає сукупність різноманітних за характером та ступенем суспільної небезпеки, проте єдиних за своєю суттю корупційних діянь, пов'язаних із використанням уповноваженими на виконання державних функцій особами свого службового становища для незаконного одержання матеріальних та інших благ і переваг, як щодо себе особисто, так і стосовно інших фізичних чи юридичних осіб [2, с. 86].

Незважаючи на те, яким чином визначається поняття корупції у науковій літературі та навіть законодавстві, усі дослідники однакові у її загальному, негативному, руйнівному впливі. Навіть серед пересічних громадян навряд чи знайдеться людина, яка сьогодні не чула про корупцію та про її негативний вплив на формування української держави загалом. Основна «заслуга» в цьому належить, безумовно, засобам масової інформації (далі – ЗМІ).

Необхідно відзначити, що у більшості джерел демонструється інформація стосовно кількості фактів відкритих проваджень із приводу одержання неправомірної вигоди, вчинення інших корупційних правопорушень. Майже кожного тижня у ЗМІ з'являється черговий корупційний «резонанс», журналістами викриваються чергові корупційні «схеми», а пересічні громадяни реально дивуються, скільки ж ще можна грабувати власний народ та державу та як окремим можновладцям вдається одержувати хабарі у сотні тисяч доларів, тоді як більшість населення ледве зводить кінці з кінцями.

На жаль, кількість показаних «резонансів» та викриття численних «схем» (причому, реально функціонуючих), а також відкриття проваджень далеко не завжди свідчать про ефективність діяльності держави у сфері запобігання корупції. Статистичні дані, які демонструють кількість осіб, що реально були притягнуті до кримінальної-відповідальності хоч і не є таємними, проте не дуже сильно афішуються та висвітлюються, зокрема у ЗМІ. Очевидно, таке положення існує тому, що у своїй сукупності вони репрезентують більш-менш реальну ефективність держави у сфері протидії відповідним діянням, і такі дані доволі серйозно розходяться з інформацією, яка тиражується у ЗМІ.

У цьому контексті нами було проаналізовано дані Державної судової адміністрації України (далі – ДСА) за 2008–2016 рр. (за перше півріччя 2016 року) стосовно осіб, засуджених за одержання неправомірної вигоди (хабара) [8]. Такий злочин було обрано у зв'язку із тим, що він, безсумнівно, є одним із найнебезпечніших та найбільш «резонансних» серед усіх інших у цій сфері. Не буде помилкою сказати, що власне «корупція» у більшості пересічних громадян асоціюється саме із цим злочином, а часто навіть повністю ототожнюється з ним. За даними Київського міжнародного інституту соціології (в рамках проведеного опи-

тування), 56,7% визначають корупцію як хабарництво, продажність і підкуп посадових осіб, політичних діячів [3, с. 11].

Фактично статистичні дані за 368 ст. Кримінального кодексу України (далі – КК України) є індикатором якості протидії держави корупційним проявам у суспільстві загалом. Такий погляд знаходить своє підтвердження у науковій літературі, зокрема вказується, що хабарництво – це одна з найбільш небезпечних форм корупції, що є використанням службовими особами в особистих або вузько групових інтересах службових повноважень, пов'язаних із ними авторитету та можливостей [5, с. 25].

Одним із важливих аспектів проведеного аналізу, за даними ДСА, є те, що указаний період (2008–2016 рр.) враховує важливі зміни у законодавстві та, зокрема, у конструкції самої кримінально-правової норми (було здійснено відхід від поняття «хабар» у бік «неправомірної вигоди» та змінено диспозицію статті).

Насамперед необхідно відзначити, що дані стосовно осіб, засуджених за ст. 368 КК України, надані ДСА, є «цілісними», адже незважаючи на прийняття нового Кримінального процесуального кодексу, облік статистичних даних не було змінено (чого не можна сказати про порядок реєстрації заяв і повідомлення про вчинення злочину, де відбулось значне «підвищення» рівня злочинності через повну та всебічну реєстрацію). Іншими словами, незважаючи на зміни в антикорупційному законодавстві (зміна диспозиції та кількості частин статті), вважаємо, що такі дані є нерозривними та цілісними, і вони достатньо коректно відображують тенденції, які відбуваються у цій сфері через призму діяльності судових органів.

Починаючи з 2008 р. в Україні спостерігається тенденція до поступового підвищення (до 2010 р.) та помірного зменшення загальної кількості осіб, засуджених за ст. 368 КК України. Так, якщо у 2008 р. було засуджено 543 особи, у 2009 – 612 осіб, у 2010 – 774 особи, у 2011 – 767, у 2012 – 702, у 2013 – 731, у 2014 – 445 осіб, у 2015 – 374 особи, а за перше півріччя 2016 р. – лише 122 особи. Загалом, виходячи із загальної кількості засуджених в Україні, кількість осіб, які реально були притягнуті до кримінальної відповідальності за хабарництво, поступово зменшується. Причому як у абсолютних числах, так і у пропорційному відношенні. На жаль, з урахуванням іншої інформації, особливо про кількість відкритих проваджень за ст. 368 КК України, не можна говорити про наявність позитивних тенденцій у цій сфері сьогодні.

Так, у 2015 р., за даними Генеральної прокуратури України (далі – ГПУ) [7], обліковано 1 588 кримінальних правопорушень за ст. 368 КК України та вручено 909 повідомлень про підозру. Водночас у 2015 р., як зазначалось вище, було засуджено та притягнуто до кримінальної відповідальності лише 374 особи! Це означає, що до відповідальності притягнуто лише 23,6% від загальної кількості зареєстрованих фактів, або 41,1% від осіб, яким було повідомлено про підозру у відповідному році. Навряд чи можна казати про ефективну діяльність держави за таких показників. Особливе занепокоєння викликає і той факт, що ситуація дедалі погіршується, адже за перше півріччя 2016 р. було притягнуто до відповідальності лише 122 особи, проте за вказаний період (дані, надані ГПУ повністю за 2016 р.) було обліковано 1 578 кримінальних правопорушень та вручено 758 повідомлень про підозру. Навіть виходячи з неповних даних за 2016 р. стосовно засуджених, можна з високою вірогідністю припустити, що реально притягнутих до відповідальності осіб буде ще менше, ніж у попередньому році.

Безсумнівно, можна говорити про складність розслідування та документування злочинів, відповідальність за які передбачено ст. 368 КК України, а також про те, що сам процес доказування та судового розгляду за цією категорією справ може тривати значний час, а також і про багатоепізодність таких злочинів (випадки, коли одна винна особа притягається за двома чи більше фактами вчинення діяння, передбаченого ст. 368 КК України), проте чітко можна побачити тенденцію до помітного зниження кількості осіб, які притягаються до кримінальної відповідальності.

Очевидно, що повнота реєстрації і всебічний облік усіх вчинених кримінальних правопорушень (зокрема, за ст. 368 КК України) має важливе значення, однак навряд чи хто

буде сперечатись із того приводу, що вирішальне значення має не кількість відкритих проваджень, а кількість осіб, яких було притягнуто до відповідальності. Саме в цьому проявляється кримінологічний аспект «цінності», вагомості покарання за вчинений злочин. Чи створюється в суспільстві відчуття про невідворотність покарання, якщо до відповідальності притягається лише 1/4 хабарників? Безумовно, ні! Навпаки, відчуття безкарності та, з іншого боку, безнадійності й безпомічності перед можновладцями повільно продовжує закрдатись у свідомість більшості українців.

Важливим аспектом порівняння статистичних даних стосовно осіб, засуджених за ст. 368 КК України, є зіставлення складів злочинів, за які вони були притягнуті до кримінальної відповідальності. Починаючи з 2008 р. спостерігається явна тенденція до збільшення кількості осіб, засуджених за кваліфікованими ознаками (ч. ч. 2, 3 до внесення змін та ч. ч. 2, 3, 4 у чинній редакції ст. 368 КК України протягом останніх років). Якщо із 2008 по 2010 рр. за ч. ч. 2, 3 ст. 368 КК України питома вага засуджених становила до 50%, то вже з 2011 р. поступово спостерігається суттєве збільшення кількості засуджених за кваліфікованими складами ст. 368 КК України – майже до 70% від загальної кількості.

Однозначно, така тенденція має негативний характер. Попри всі спроби правоохоронних органів обґрунтувати «якість», саме якість у такому разі (41,1% із загальної кількості притягнуто до відповідальності) і не простежується. Це означає, що загалом у діях службових осіб частіше стали простежуватись діяння, пов'язані зі значним розміром неправомірної вигоди, великим розміром вимагання, а також вчинення відповідних дій особами, які займають відповідальне становище, або за попередньою змовою групою осіб (про що йтиметься нижче).

Протягом досліджуваного періоду в середньому можна говорити і про збільшення випадків одержання неправомірної вигоди у складі групи. Так, якщо на 2008 р. такі випадки становили в середньому 10,5% від усієї кількості, то у 2009 р. – 11,1%, у 2010 та 2011 рр. по 16,3%, у 2012 р. – 18,8%, у 2013 р. – 19,6% від загальної кількості. Починаючи з 2014 року разом із зменшення загальної кількості осіб, засуджених за ст. 368 КК України, зменшується і кількість цих діянь, вчинених у групі – 16,4% у 2014 р. та 13,4% у 2015 р. У 2016 р. вже за перше півріччя до 7,4% засуджених за розглядуваною статтею вчинювали діяння у групі. Таким чином, починаючи з 2008 року спостерігається збільшення фактів одержання неправомірної вигоди у складі групи.

Особливе занепокоєння викликає той факт, що протягом останніх років, за виключенням ще не повністю підрахованих даних за 2016 р., суттєво збільшується і частка випадків вчинення указаних злочинів у складі організованої злочинної групи (далі – ОЗГ). Так, якщо у 2011 р. за одержання хабара у складі ОЗГ було засуджено 8 осіб (1% від загальної кількості), то у 2012 р. – вже 14 осіб (приблизно 2%), у 2013 р. – 19 осіб (2,6%), у 2014 р. – 16 осіб (3,6%), а у 2015 р. – 18 осіб (4,8% від загальної кількості засуджених). Дані, надані ДСА, загалом свідчать, що у період із 2008 по 2015 рр. майже у 5 разів збільшилась кількість випадків одержання неправомірної вигоди у складі ОЗГ. Цей показник однозначно є тривожним та свідчить передусім про поглиблення кримінальної спеціалізації та «розквіт» корупційних схем, у яких приймають участь особи різного рівня, виконуючи специфічні ролі.

Не останнє місце серед важливості у кримінологічному аспекті займає інформація про вік осіб, які вчинюють злочини. Безумовно, досліджуючи осіб, засуджених за ст. 368 КК України, необхідно враховувати наявність спеціального суб'єкта злочину за чинним КК України та взагалі сутність вчинюваного діяння (значна частина осіб просто не може бути засуджена за цією статтею, виходячи з особливостей розглядуваного складу злочину). Проте вважаємо, що окремі виявлені нами аспекти яскраво говорять самі за себе.

Як не дивно, практично незмінною у відсотковому відношенні залишається частка винних осіб, яких засуджено за ст. 368 КК України віком від 65 років. За 2008 р. було засуджено 15 осіб від 65 років, у 2009 р. – 9, у 2010 р. – 16, у 2011 р. – 19, у 2012 р. – 12, у 2013 р. – 12, у 2014 р. – 9, у 2015 р. – 9. У середньому така кількість з урахуванням загальної кількості засуджених за ст. 368 КК України складає 2,1%. Водночас, незважаючи на досить невелику

кількість засуджених у 2016 р. за перше півріччя, цей відсоток складає вже 4,1%, тобто відбувається його збільшення. Протягом останніх років дещо збільшилась і частка засуджених віком від 50 до 65 років. Якщо на кінець 2008 р. питома вага таких осіб сягала 26,2%, то у 2015 р. їх частка становила вже 28,1%. За перше півріччя 2016 р. питома вага таких осіб сягнула 14,8%.

Найбільш помітне збільшення кількості засуджених спостерігається у віковому коридорі від 30 до 50 років. Безумовно, це найбільш розповсюджений вік для середньостатистичного держслужбовця, однак, на нашу думку, така кількість пов'язана з тим, що особи, які займали відповідальні посади та були причетні до корупційних правопорушень, так і не були повністю зміщені з посад, зокрема під час проведення «люстрації». Уже за перше півріччя 2016 р. більше половини засуджених – особи у віці від 30 до 50 років – це 54,9% (!) від усіх засуджених. Очевидно, наведені дані все ж таки свідчать про необхідність заміни загального складу апарату держави новими кадрами, які більш відповідально будуть ставитись до протидії корупції.

На користь цього погляду свідчить і статистика засуджених за хабарництво віком від 25 до 30 років. Протягом 2008–2016 рр. спостерігається тенденція до загального зменшення їх кількості з окремим збільшенням у 2010–2011 рр. Так, якщо у 2008 р. їх питома вага становила 14,9%, у 2009 р. – 16,2%, у 2010 р. – 17,7%, у 2011 р. – 15,4%, у 2012 р. – 17,4%, у 2013 р. – 12,3%, у 2014 р. – 14,2%, у 2015 р. – 12,8%. Суттєве збільшення питомої ваги осіб зазначеного віку спостерігається лише у 2016 р. у першому півріччі – 21,3% (!), проте до уточнення даних за весь рік висновки стосовно питомої ваги робити некоректно.

Так, спостерігається безумовне зменшення кількості засуджених віком від 18 до 25 років. І хоча цей вік можна назвати не найбільш поширеним серед державних службовців та потенційних «хабароодержувачів», слід визнати, що протягом останніх двох років, після чіткого курсу на Євроінтеграцію, після активного реформування багатьох сфер управління відбулося значне за обсягом призначення на посади молодих фахівців та осіб дуже молодого віку.

Попри критику щодо непрофесійності та неефективності діяльності цих осіб, необхідно віддати належне європейській практиці – лише у цій віковій групі спостерігається суттєве та одностороннє зменшення рівня засуджених, хоча особи цієї групи протягом останніх років стали займати все більше місць у сфері державного управління та надання послуг. Так, у 2008 р. питома вага засуджених за хабар осіб віком від 18 до 25 років сягала 8,5%, у 2009 р. – вже 6,7%, у 2010 р. – 5,8%, у 2011 та 2012 рр. – 5,6%, у 2013 р. – 4,4%. Очевидно, як виключення, у 2014 р. було зафіксовано питому вагу таких осіб майже у 7%, проте у 2015 р. їх кількість становила 5,6%, а за перше півріччя 2016 р. їх питома вага не перевищує 4,9%.

На нашу думку, це свідчить про те, що практика «оновлення» молодими фахівцями державного апарату все ж таки має реальний ефект. Крім того, враховуючи «корупційну складову частину» у судовій системі України, необхідно визнати, що у цієї категорії злочинців, порівняно з більш «досвідченими хабарниками» (віком 35+), які роками створювали та підтримували корупційні зв'язки та схеми, ще за підтримки колишньої влади, значно менше «потенціалу» для уникнення кримінальної відповідальності за вчинене.

Висновки. Загалом необхідно зазначити, що зіставлення даних, оприлюднених ГПУ та ДСА України, дозволяє певною мірою оцінити протидію корупції в Україні, виходячи з кількості відкритих проваджень, повідомлень про підозру та осіб, які реально засуджуються до кримінального покарання. Протягом останніх 3–5 років існує суттєвий дисбаланс між кількістю відкритих проваджень та кількістю осіб, які реально були притягнуті до кримінальної відповідальності.

Обравши «індикатором» злочин, передбачений ст. 368 КК України, порівнявши кількість відкритих проваджень та засуджених осіб, а також кількість повідомлень про підозру, можна дійти висновку, що незважаючи на всі зусилля, яких докладає Україна у сфері протидії корупції, наразі за найбільш небезпечні та найбільш резонансні для суспільства випадки корупційної поведінки – одержання неправомірної вигоди (хабара) – лише одна із чотирьох

осіб реально притягається до кримінальної відповідальності, тоді як майже 75% справ залишаються без реального засудження.

Наведене, на нашу думку, свідчить про достатньо високий ступінь неефективності державної кримінально-правової політики України у сфері протидії корупції. Продовження стратегії збільшення суворості покарання призводить до того, що більша частина справ так чи інакше «не доживає» до суду, призупиняється через ту саму «корупційну складову частину». Зволікання з ефективним реформуванням у системі правоохоронних органів та органів суду лише погіршує всі намагання подолати корупцію в Україні. Якість збирання матеріалів та складність процедур доказування (виходячи із пропорції засуджених осіб та кількості відкритих проваджень) свідчить про термінову необхідність проведення ефективних змін у цій сфері не для формального виконання вимог основних зовнішньополітичних партнерів України, а для здійснення реальних змін у зазначеній сфері.

Виходячи із приголошливих даних про кількість засуджених осіб та про їх характеристики, очевидно, що оптимізації потребує і диспозиція, і санкція ст. 368 КК України, а також кримінально-процесуальне законодавство України загалом. Відсутність розуміння неефективності діяльності держави, правоохоронних та судових органів сьогодні призводить до колосальних грошових витрат та незрівнянно малого за значенням результату, тоді як невдоволення суспільства зростає.

Список використаних джерел:

1. Закалюк А. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика : у 3 кн. / А. Закалюк. – К. : Ін Юре, 2007. – Кн. 2 : Кримінологічна характеристика та запобігання вчиненню окремих видів злочинів. – 2007. – 712 с.
2. Кальман А. Понятийный аппарат современной криминологии : [терминологический словарь] / [А. Кальман, И. Христинич] ; под ред. д. ю. н., проф. В. Голины. – Х. : Гимназия, 2005. – 272 с.
3. Корупція: теоретико-методологічні засади дослідження / кер. авт. кол. доц. І. Ревак. – Л. : ЛДУВС, 2011. – 220 с.
4. Криминология : [учебник для вузов] / под общ. ред. д. ю. н., проф. А. Долговой. – М. : Норма, 2000. – 912 с.
5. Мельник М. Хабарництво: загальна характеристика, проблеми кваліфікації, удосконалення законодавства / М. Мельник – К. : Парламентське вид-во, 2000. – 256 с.
6. Мельник М. Корупція – корозія влади (соціальна сутність, тенденції, та наслідки, заходи протидії) : [монографія] / М. Мельник. – К. : Юридична думка, 2004. – 400 с.
7. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення : Статистичні дані Генеральної прокуратури України за 2013–2016 рр. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.gp.gov.ua/>.
8. Звіт про склад засуджених : Статистичні дані Державної судової адміністрації України за 2008–2016 рр. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://dsa.court.gov.ua>.

